

FÖRDJUPNING

En jämförelse av svensk och finsk konkurrenskraft efter finanskrisen

Trots en liknande branschstruktur har BNP i Sverige utvecklats betydligt starkare än i Finland efter finanskrisen 2008 och Finlands bytesbalanssaldo har gått från många år av betydande överskott till ett underskott sedan 2011. Flera mått indikerar att utvecklingen kan hänföras till en försämrad finsk konkurrenskraft. En viktig förklaring är de senaste årens kraftiga tillbakagång i delar av den finska informations- och kommunikationsteknik – sektorn (IKT-sektorn). Exklusive delar av denna sektor är utvecklingen i övriga ekonomin mer likartad i Sverige och Finland, även om skillnader kvarstår.

SVAG EKONOMISK UTVECKLING I FINLAND EFTER FINANSKRISEN

Utvecklingen av svensk och finsk ekonomi har i flera viktiga avseenden varit likartad de senaste 20 åren. Den djupa kris som drabbade ekonomierna i början av 1990-talet följdes i båda länderna av en period med snabb tillväxt i BNP och export samt betydande överskott i bytesbalansen.¹⁸ I båda länderna var framväxten av sektorn för informations- och kommunikationsteknik (IKT) en viktig förklaring till den ekonomiska utvecklingen.

I samband med finanskrisen 2008 föll BNP på nytt i båda länderna, men produktionsnedgången var större i Finland än i Sverige. I BNP-termer har återhämtningen därefter också varit svagare i Finland. Mellan det första kvartalet 2008 och det andra kvartalet 2012 växte BNP med drygt 5 procent i Sverige, samtidigt som finsk BNP under samma period sjönk med drygt 3 procent (se Diagram 83). Utvecklingen har varit liknande på arbetsmarknaden, även om skillnaden mellan länderna är mindre.¹⁹

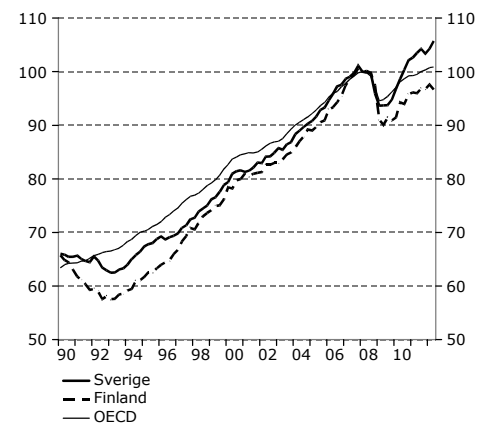
Att finsk BNP har utvecklats svagt i förhållande till Sveriges förklaras främst av varuexporten, som i mitten av 2012 hade fallit med drygt 20 procent jämfört med fyra år tidigare (se Diagram 84). Vid en jämförelse med Sverige har den finska exporten utvecklats svagare i förhållande till den totala exporten i OECD-länderna (se Diagram 85). Finlands bytesbalanssaldo har i och med denna utveckling gått från betydande överskott under många år till ett underskott 2011 (se Diagram 86).

¹⁸ Bytesbalansens saldo är nettot av ett lands transaktioner med utlandet uttryckt i löpande priser.

¹⁹ Fallet i den finska sysselsättningen i samband med finanskrisen har inte fullt ut återhämtats, medan sysselsättningen i Sverige det andra kvartalet 2012 var högre än 2008. Under samma period steg dock arbetskraften snabbare i Sverige, och utvecklingen av arbetslösheten har därför varit snarlik i de båda länderna.

Diagram 83 BNP

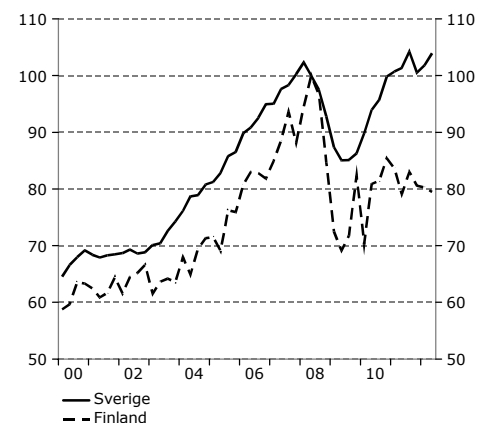
Index 2008 kvartal 1=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Statistikcentralen, SCB, OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 84 Export

Index 2008 kvartal 2=100, fasta priser i nationell valuta, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Statistikcentralen och SCB.

Diagram 85 Export i förhållande till total export i OECD

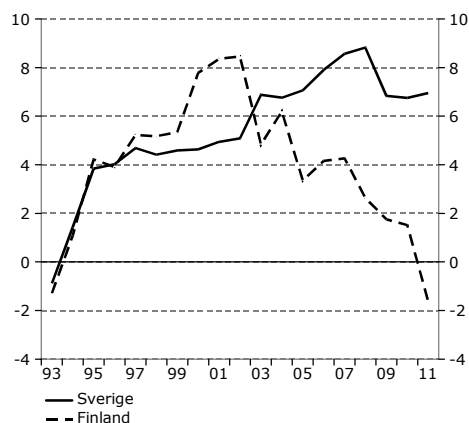
Löpande priser i procent

Källa: Statistikcentralen, SCB, OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 86 Bytesbalansens saldo

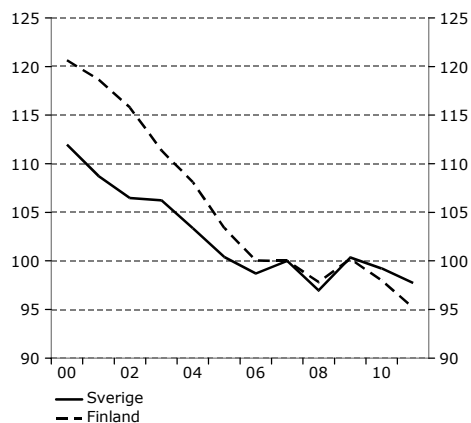
Procent av BNP

Källor: Statistikcentralen, Finlands Bank och SCB.

Diagram 87 Bytesförhållande, varor

Index 2007=100

Källor: Statistikcentralen och SCB.

EN SNABBT KRYMPANDE FINSK IKT-SEKTOR TYNGER DEN FINSKA EKONOMIN

En tänkbar förklaring till de senaste årens relativt svaga ekonomiska utveckling i Finland är att den finska exportsektorn har förlorat i konkurrenskraft. Då konkurrenskraft kan nås både genom högre produktivitet och lägre produktionskostnader kan en nyanserad analys behöva ta hänsyn till att lägre produktionskostnader i form av lägre löner har direkta återverkningar på befolkningens inkomstutveckling och levnadsstandard. Dessutom kan även en balanserad makroekonomisk utveckling, till följd av demografiska faktorer, innebära förändringar i konkurrenskraften. En bedömning av hur konkurrenskraftigt ett land är måste därför baseras på utvecklingen i ett antal olika variabler som fångar upp utvecklingen i till exempel produktionskostnader, exportpriser och inkomstutveckling.

Utöver den relativt svaga utvecklingen i Finland mätt med olika inkomstrelaterade mått har produktivitet och enhetsarbetskostnader i tillverkningsindustrin utvecklats på ett mindre gynnsamt sätt i Finland än i Sverige. Sedan 2007 har de finska enhetsarbetskostnaderna i industrin stigit med ungefär 20 procent mer än motsvarande svenska enhetsarbetskostnader uttryckt i gemensam valuta. Samtidigt har bytesförhållandet, det vill säga exportpriser jämfört med importpriser, utvecklats relativt svagare i Finland (se Diagram 87). Bytesbalansens saldo, följer samma mönster och har därmed också utvecklats starkare i Sverige än i Finland åren efter krisen (se Diagram 86)^{20,21} I mer aggregerad statistik finns därmed tydliga indikationer på att den finska konkurrenskraften har försämrats.

I en något mer disaggregerad analys framkommer att en betydande del av skillnaden i den ekonomiska utvecklingen länderna emellan kan tillskrivas den snabbt krympande finska IKT-sektorn, och då mer specifikt den elektriska och optiska industrin samt dess största aktör, Nokia. Efter att ha växt mycket snabbt under 1990-talet utgjorde Nokias förädlingsvärde drygt 3 procent av finsk BNP runt millennieskiftet. Den snabba tillväxten i telekomindustrin har inneburit en allt hårdare konkurrens och under 2000-talet utlokaliseras en betydande andel av den finska tillverkningen i denna industri till länder med lägre arbetskostnader. Nokia har dessutom haft problem att behålla en ledande marknadsposition i och med framväxten av *smartphone-*

²⁰ Argumentet för att studera bytesbalansens saldo i detta sammanhang skulle vara att ett land är konkurrenskraftigt så länge landet förmår producera ungefär lika mycket eller mer än landet förbrukar, till följd av att landets produktion är attraktiv på världsmarknaden.

²¹ För en mer utförlig diskussion och genomgång av olika mått på konkurrenskraft, se fördjupnings-pm nr 19 "En jämförelse av nationell konkurrenskraft i Sverige och Finland", Konjunkturinstitutet, 2012 och den kommande rapporten "Konkurrenskraft och arbetsutbud – lärdomar av Sveriges erfarenheter?", Statsrådets kanslis rapportserie 5/2012, Finland.

segmentet på mobiltelefonmarknaden. Det kraftiga produktionsfallet har bidragit till att den finska exporten av elektrisk och optisk utrustning, mätt i fasta priser, har minskat med 40 procent sedan 2008 då den utgjorde nästan en fjärdedel av värdet på den finska varuexporten. I Sverige har exporten i denna bransch utvecklats betydligt starkare och 2011 var exporten uttryckt i fasta priser närmare 30 procent högre än innan finanskrisen.

Om man bortser från utvecklingen i denna specifika industri tecknar de olika måtten på konkurrenskraft bilden av en mer likartad utveckling i Sverige och Finland, även om tydliga skillnader kvarstår. Varuexporten exklusive elektriska och optiska produkter har sedan 2007 växt knappt 5 procent långsammare i Finland än i Sverige (se Diagram 88). Skillnader i industrins produktivitet uppkomna under samma period minskar från knappt 20 till 5 procent (se Diagram 89). De mindre skillnaden i produktivitet bidrar också till att förklara den relativt mindre skillnaden i enhetsarbetskostnader uttryckt i gemensam valuta (se Diagram 90).

FAST VÄXELKURS KAN FÖRSVÅRA EN ANPASSNING AV DEN FINSKA KONKURRENSKRAFTEN

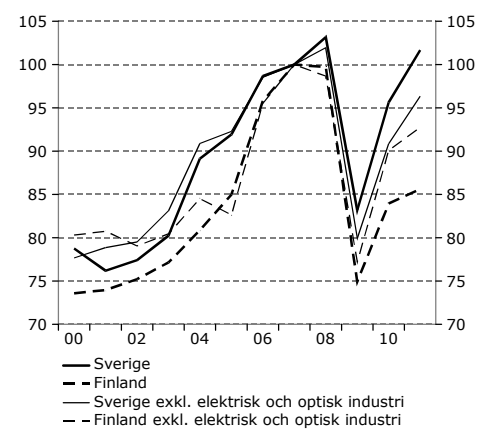
Den senaste tidens utveckling i Finland reser frågor om det behövs särskilda åtgärder för att återvinna förlorad konkurrenskraft och skynda på återhämtningen i den finska ekonomin. Den demografiska utvecklingen i Finland talar för att nedgången i bytesbalansens saldo i viss utsträckning är strukturell och förenlig med en balanserad ekonomisk utveckling (se Diagram 91). Detta eftersom det finansiella sparandet i ett land normalt minskar när andelen av befolkningen som är i arbetsför ålder minskar. I Konjunkturinstitutets prognoser för Sverige spås en liknande utveckling av bytesbalansens saldo, om än mindre dramatisk än den som har ägt rum i Finland.

En återgång till ett högre inhemskt sparande i Finland, vilket skulle gå hand i hand med en förbättring av bytesbalansens saldo, skulle behöva ske genom att den finska konkurrenskraften förbättras. När den svenska ekonomin drabbades av en IKT-relaterad störning i början av 2000-talet försvagades den svenska kronan relativt mycket mot euron, vilket förbättrade den svenska konkurrenskraften. I Finland, som inte har en egen valuta, behöver en förbättrad konkurrenskraft istället komma till stånd genom att reallönerna ökar långsammare än produktiviteten en tid i de sektorer som är utsatta för internationell konkurrens, i den mån euron inte försvagas nominellt och direkt stärker den finska konkurrenskraften.²² Mot bakgrund av den svaga internat-

²² En försvagning av euron skulle då behöva ske mot finska exportmarknader utanför euroområdet. Dessa motsvarade 2011 knappt 70 procent av den totala finska exporten.

Diagram 88 Varuexport, med och utan elektrisk och optisk industri

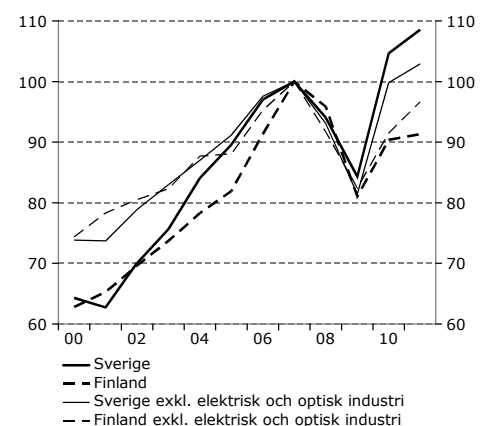
Index 2007=100, fasta priser

Källor: OECD, Statistikcentralen och SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 89 Produktivitet i industrin

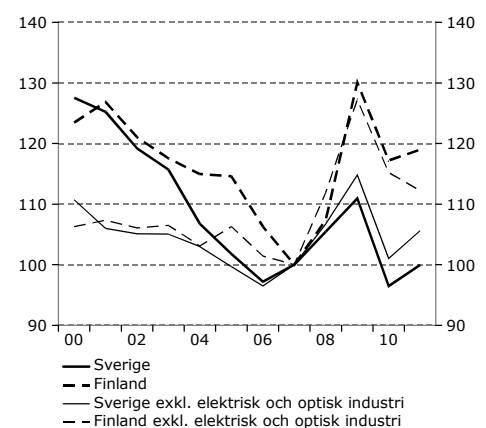
Index 2007=100

Källor: Statistikcentralen, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 90 Enhetsarbetskostnader uttryckt i euro

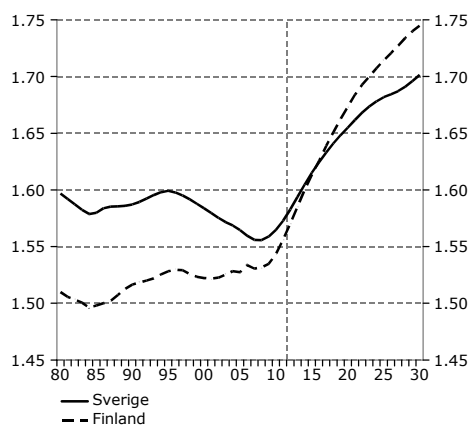
Index 2007=100

Källor: Statistikcentralen, SCB, Sveriges Riksbank och Konjunkturinstitutet.

Diagram 91 Försörjningskvot

Total befolkning dividerad med befolkning i åldern 16–64 år, årsvärden

Källor: Statistikcentralen, SCB och Konjunkturinstitutet.

ionella efterfråge- och löneutvecklingen skulle en ambition att återställa konkurrenskraften i Finland kräva en tid med relativt låga löneökningar.

OBALANSER I EUROOMRÅDET OCH SNABB DEMOGRAFISK FÖRÄNDRING GER UPPHOV TILL FINSK MÅLKONFLIKT

Den demografiska utvecklingen i Finland talar i sig för en lönebildning som stärker konkurrenskraften. En mer konkurrenskraftig exportsektor skulle bidra till att rusta den finska ekonomin för de omvälvande förändringar i den demografiska sammansättningen som Finland kommer uppleva de närmaste decennierna. En snabbt krympande arbetsför befolkning belastar de offentliga finanserna och ett lågt privat sparande och en svag bytesbalans i utgångsläget försvårar denna omställning. Samtidigt är nationell konkurrenskraft ett relativt begrepp, och Finlands konkurrenskraft behöver förstås med hänsyn tagen till utvecklingen i omvärlden. Efter finanskrisen och euroområdet skuld-kris behöver flera högt skuldsatta länders ekonomier genomgå en strukturell förändring. Före krisåren var tillväxten i de nu statsfinansiellt svaga länderna Spanien, Grekland, Portugal och Irland i första hand ett uttryck för en stark, och i viss utsträckning lånefinansierad, inhemsk efterfrågan. Efter att tillgången på utländskt kapital stryptes i samband med finans- och skuldskrisen behöver länderna i större utsträckning förlita sig på den egna exportsektorn för att generera tillväxt. Detta kräver i sin tur en anpassning till en starkare konkurrenskraft och en sådan sker för närvarande i flera euroländer via hög arbetslöshet som dämpar löneökningstakten. Om dessa länder ska kunna öka sin nettoexport behöver definitionsmässigt nettoexporten minska i andra länder. Den finska ekonomin, som är i en betydligt mer gynnsam statsfinansiell situation än många andra länder, kan i ett sådant läge förväntas bidra till den samlade efterfrågan och på så sätt påskynda en rebalansering inom euroområdet. Att den finska bytesbalansen har gått från att uppvisa överskott till underskott och den av Konjunkturinstitutet prognostiserade minskningen av bytesbalansöverskottet i Sverige framöver kan ses som en del i denna rebalansering.

Frågan om ett återupprättande av den finska konkurrenskraften rymmer således en målkonflikt. I det kortare perspektivet kan det dock vara svårt för Finland att stärka konkurrenskraften relativt länder som nu genomgår omfattande åtstramningar och strukturella omställningar. Lägre löner kan givetvis också vara problematiskt då den inhemska efterfrågan försvagas i en tid då utländsk efterfrågan generellt är kraftigt försvagad. I ett något längre perspektiv skulle emellertid en starkare finsk exportsektor motverka den belastning på de offentliga finanserna som den kraftigt förändrade demografin innebär.